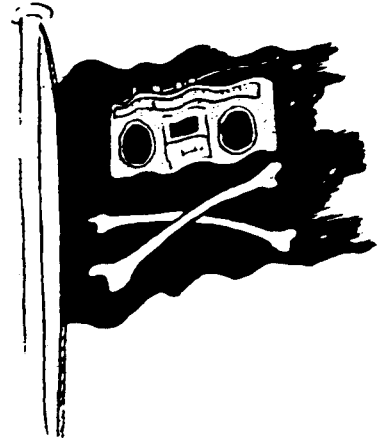

Νίκος Λακόπουλος

Ο φόβος του εκφωνητή μπροστά στο μικρόφωνο

Εκφωνητής-ακροατής: Δυο άνισοι συνένοχοι

Όταν άρχισα να δουλεύω, λοιπόν, στο ραδιόφωνο με συγκινούσε πιο πολύ η αίσθηση πως θα ήμουνα με άλλους. Μια αίσθηση που παρέχουν άμεσα ζωντανές εκπομπές. Αυτή η σχέση με αναρίθμητους άγνωστους άλλους που δεν γνωρίζεις, που δεν ξέρεις το πρόσωπό τους, είναι μια σχέση ηδονική. Μια σχέση που σε λυτρώνει απ' το άλγος της αναζήτησης. Από τον πόνο του νόστου. Μας φέρνει σε μια ερωτική υπερένταση. Συσκοτίζει γλυκά τη σχέση μας με το παρελθόν, με αυτά που χάσαμε και μ' αυτά που δεν θα ζήσουμε ποτέ.

Η σχέση εκφωνητή-ακροατή είναι μια σχέση ερωτική βαθιά, γιατί είναι πάντα υπό αίρεση. Είναι διαρκώς αμφισβητούμενη, μακρινή απροσδόκητη και φοβάμαι ανύπαρκτη. Όμως το υπαρκτό το κατέχουμε, το «ανύπαρκτο» ποθούμε.

Μια αίθουσα ηχογράφησης ή εκπομπής, ένα στούντιο, ένα διαστημόπλοιο, ένα κελί, ένα εξομολογητήριο και το εσωτερικό ενός αξονικού τομογράφου έχουν κάτι κοινό με τα μαιευτήρια. Μπαίνεις εκεί μόνος σου ακόμα κι όταν υποτίθεται πως είσαι με τους άλλους. Στο στούντιο υπάρχει ένα μικρόφωνο, που όταν είσαι εκφωνητής, πρέπει να μιλήσεις. Αυτό το μικρόφωνο είναι ένα ικρίωμα.

Κάνεις πρόγραμμα στο ραδιόφωνο, όπως όταν ανεβαίνεις μόνος σε ένα ασανσέρ. Μιλάς σε άλλους που δεν βλέπεις μακριά κι αυτό είναι μαγεία.

Ο ακροατής και ο εκφωνητής είναι συνένοχοι. Είναι και οι δυο «μόνοι» κανένας τους δεν βλέπει τον άλλο. Αναπτύσσουν μια σχέση στην οποία το βλέμμα απουσιάζει. Μια σχέση που βασίζεται στον πόθο να δούμε. Η εκπλήρωση όμως αυτού του πόθου θα σημάνει το τέλος του παιχνιδιού. Όταν το βλέμμα μπει στο παιχνίδι, το παιχνίδι έχει τελειώσει. Ακούμε ραδιόφωνο γιατί έχουμε ενοχές. Ακούμε ραδιόφωνο κι αυτό μας γεννάει ενοχές. Το ραδιόφωνο ποτέ δεν θα απαντήσει στο πρόβλημα της ενοχής μας. Το ραδιόφωνο δεν είναι μια σχέση ολοκληρωμένη εκφωνητή-ακροατή. Το ραδιόφωνο δεν είναι μια σχέση επικοινωνίας μεταξύ τους. Το ραδιόφωνο, η εκπομπή και η ακρόαση, είναι μια πράξη αυνανισμού. Το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο

οποίο ζει δεν θα καταργήσει ποτέ αυτή την σχέση που βασίζεται σε δυο διαφορετικούς ρόλους: Αυτόν του εκφωνητή και αυτόν του ακροατή. Δεν έχουμε παρά να αποδεχτούμε τα πράγματα όπως είναι. Να αποδεχτούμε το ραδιόφωνο ως ακρόαμα. Να παραιτηθούμε από οποιαδήποτε προσπάθεια να καταργήσουμε, να το καταστρέψουμε και να αντιστρέψουμε την σχέση πομπού-δέκτη. Να κατανοήσουμε την αυταπάτη της προσπάθειάς μας. Το ραδιόφωνο έχει τους δικούς του νόμους.

Ο εκφωνητής βρίσκεται από μια πλευρά σε πιο δυσμενή θέση. Ο ακροατής έχει στοιχεία για την ψυχολογική του κατάσταση. Ο ακροατής δεν έχει να απολογηθεί σ' αυτόν. Εκείνος έχει. Ο ακροατής είναι ένας εύκολα ηδονιζόμενος, ένας μανιστηρτζής που η φαντασία του έσπασε τα όρια του βλέμματος. Ένας παθητικός συναυτουργός μιας σχέσης που αναπτύσσεται μέσα από την ανισότητα των δυο ρόλων με μια νοσηρότητα. Μέσα από τη σφοδρότητα αυτής της ερωτικής σχέσης, που μπορεί να παρέχει το μοίρασμα των δυο ρόλων σε ένα παιχνίδι τέτοιας επικοινωνίας όπως αυτή που παρέχει το ραδιόφωνο, ο πομπός και ο δέκτης, ο ενεργητικός εκφωνητής και ο παθητικός ακροατής, αυτός που προβάλλει το πρόσωπό του κι αυτός που το κρατά στη σκιά, οι δυο συνένοχοι, αποδεικνύονται δυο θανάσιμοι αντίπαλοι. Η αγάπη-λατρεία του ακροατή για τον εκφωνητή είναι ένα τόσο καλά κρυμμένο μίσος, που καθώς εντείνει την ματαιοδοξία του και του αποκρύπτει την ματαιότητα αυτής της σχέσης, μπορεί να τον δολοφονήσει. Η αίσθηση αυτού του κινδύνου η αποσιώπηση της, η συνειδητοποίηση του μειονεκτικού ρόλου του μπορεί να κάνει τον εκφωνητή εξάρτημα του μικροφώνου του, έναν υποκριτή που γνωρίζει καλά τους κανόνες του παιχνιδιού και ξέρει πως είναι ένα αντικείμενο στα χέρια του ακροατηρίου, ένα όργανο ενός μέσου που του αφαιρεί με δολοφονικές διαθέσεις το πρόσωπο και την ζωή του. Κι όταν πια κατανοήσει πως αυτός είναι το θύμα αυτής της σχέσης ή θα παραιτηθεί απ' το ρόλο του ή θα καταφύγει στην μόνη «λύση», που δεν θα επιδιώκει επικοινωνία, αλλά εξαπάτηση: Την προσποίηση.

Πολλοί παίζουν θέατρο στο μικρόφωνο όπως παίζουν θέατρο στη ζωή τους, ενώ το ξέρουν. Γιατί χωρίς να το ξέρουν παίζουν περισσότεροι. Αυτός είναι ένας τρόπος να καταστρέψουν την επιθυμία της επικοινωνίας χωρίς να καταστρέψουν το πλαίσιο αυτής της απόπειρας που εδώ είναι το ραδιόφωνο. Ένα άλλο ζωντανό, υπερ-ραδιοφωνικό παιχνίδι μιας αληθινής επικοινωνίας, που θα βρίσκεται έξω από θέατρο αυτού του κοινωνικού επαγγελματισμού, δεν μπορεί να γίνει από επαγγελματίες ιδιώτες. Θα είναι ένα ραδιόφωνο που θα βγάξει τα δάκρυα, τις κραυγές, τα γέλια και τα βογγητά της αποκάλυψης πως είμαστε μόνοι. Και είμαστε μόνοι από πριν και θα 'μαστε μόνοι για πάντα. Αλλά αυτό το ραδιόφωνο θα σημάνει την ανατροπή, την κατάλυση της κοινωνικής τάξης. Ένα τέτοιο ραδιόφωνο ίσως ήταν ο ραδιοσταθμός του Πολυτεχνείου το 1973, όταν οι εκφωνητές του με ηρωικό τρόπο υπερέβησαν το πλαίσιο που συντηρεί ο φόβος του θανάτου και κατέλυσαν αυτή την τάξη, μόνο και μόνο, βιώνοντας την σχέση του ραδιοφώνου με το θάνατο και αποκαλύπτοντας πως ο πολιτισμός στηρίζεται, βασίζεται πάνω στο φόβο του και μάλιστα με τον πιο εξευτελιστικό τρόπο. Όσες φορές κι αν ακούσουμε τη φωνή του Δημήτρη Παπαχρήστου από τον σταθμό του Πολυτεχνείου καθώς ο θάνατος πλησιάζει και γίνεται άμεση απειλή, αυτή η αγωνιώδης έξαρση του εκφωνητή καθώς προσπαθεί να υπερβεί το φόβο του θανάτου, είναι μια συγκλονιστική, αληθινή, ραδιοφωνική εκπομπή, που μέσα από την δραματικότητα της αποκαλύπτει πως η αποφυλάκιση μας από το θέατρο των κοινωνικών ρόλων εκφωνητή-ακροατή, ο τερματισμός του εγκλεισμού μας στο παι-

χνίδι μιας τέτοιας κοινωνικής επικοινωνίας που απλά ξεγυμνώνει με την ακρότητα του το ραδιόφωνο, προϋποθέτει την υπέρβαση του προβλήματος του θανάτου.

Ο Γιάννης Ρίτσος λέει πως καθένas μόνος πορεύεται στη ζωή και στον έρωτα και στο θάνατο. Ο Καμύ λέει πως αυτό είναι το πιο ουσιαστικό πρόβλημα όλα τα άλλα έρχονται μετά. Και ο Νέγκρι πως «εκείνο το κεντρικό πρόβλημα που έχουμε μπροστά μας είναι να νικήσουμε τον θάνατο, να αυξήσουμε την διάρκεια της ζωής, να καταστρέψουμε την δυνατότητα να υπάρξει ο θάνατος».

Ακόμα κι αν καταργηθούν οι κοινωνικές τάξεις, το πρόβλημα του θανάτου θα υπάρχει. Οι σχέσεις εξουσίας εκφωνητή-ακροατή και η διατήρηση του θεάτρου της κοινωνικής επικοινωνίας που βασίζεται πριν απ' όλα στον φόβο, στην αναμονή, στο γεγονός του θανάτου, θα υπάρχουν. Ο εκφωνητής θα βρίσκεται μόνος του μπροστά στο μικρόφωνο, όπως σε ένα καθρέφτη. Δεν θα τον βλέπουν. Θα νομίζει πως είναι κρυμμένος καλά εκεί. Ο ακροατής θα τον ακούει. Ποτέ τον ίδιο. Ποτέ το χρώμα των ματιών του, το ύψος του, το καρό πουκάμισο και τα γυαλιά του. Ο εκφωνητής μέσα από την υπεροχή ενός τέτοιου ρόλου θα είναι μόνος του. Και θα βρίσκεται πιο κοντά όσο ποτέ άλλοτε με αυτό που ο Καμύ θεωρεί σαν το πιο ουσιαστικό πρόβλημα: Το πρόβλημα του θανάτου. Το ραδιόφωνο, ως μέσο επικοινωνίας με την ιδιαιτερότητα της ακρότητάς του αποκαλύπτει αυτό το πρόβλημα.

Ο ακροατής ακούει τον εκφωνητή. «Βλέπει» αυτό που αισθάνεται, ή την προσπάθειά του να υποδυθεί. Παρακολουθεί αυτήν την αφαίρεση του σώματος από τον εκφωνητή, τον συμπαθεί, τον αντιπαθεί, τον φαντάζεται τον επινοεί και θέλει να τον αγγίξει. Είναι ένα αίνιγμα, ένα ψέμα, που έλκει τον ακροατή, όπως για δεκαετίες μας τραβούν την προσοχή όλα τα ψέματα. Ο εκφωνητής είναι ένα είδωλο-αντικείμενο της μανιακής προσπάθειας του ακροατή να τον οικειοποιηθεί, δηλαδή να τον καταστρέψει. Από τους ίδιους τους όρους αυτού του παιχνιδιού αυτό το άγγιγμα, η αποκάλυψη της εικόνας του εκφωνητή, η λύση του αινίγματος του θα είναι το τέλος αυτού του παιχνιδιού καθώς ο εκφωνητής αποκαλύπτεται, μαζί με το ψέμα του. Μέσα από αυτή την σχέση των δυο διαφορετικών ρόλων ο εκφωνητής ζει ένα οδυνηρό θρίαμβο, καθώς βάζει διαρκώς τη ζωή του σε κίνδυνο. Κινδυνεύει να απορροφηθεί από τον μύθο που δημιουργεί ο ακροατής γι' αυτόν, να μην μπορεί να ζήσει την ύπαρξή του, να μην μπορεί να δημιουργήσει μια σχέση με τον ακροατή, να γίνει μια εικόνα, να μην μπορεί νά αγγίξει τίποτε όπως ο Βασιλιάς Μίδας, να του συμβεί όταν ο ρόλος του κυριαρχήσει στη ζωή του αυτό που συνέβη σε όσους ανυπεράσπιστοι, αθώοι, ανέτοιμοι χρησιμοποιήθηκαν από την εμπορική οργάνωση μιας τέτοιας σχέσης πομπού-δέκτη, από το «σταρ-σύστημα»: Μαίρυλιν Μονρόε, Έλθις Πρίσλεϋ, Τζιμ Μόρισον είναι τα πιο γνωστά από τα πρώτα θύματα της «κοινωνίας του θεάματος» που οδεύει ναρκωμένη με κάθε είδους παραισθησιογόνα στον εικοστό πρώτο αιώνα. Η σύγχρονη ζωή βασίζεται στην απεγνωσμένη προσπάθεια να αποκρύψει επιμελώς το θέμα του θανάτου και καθώς αυτή η απόκρυψη γίνεται ολοένα και πιο συστηματική οι ανθρώπινες σχέσεις αποκτούν ένα νέο περίβλημα, τα πράγματα αντικαθίστανται απ' τις εικόνες τους και η επικοινωνία ολοένα και πιο αδύνατη. Το ψέμα, η απάτη, η μεταμφίεση και η προσποίηση που αντικατέστησαν τις θρησκευτικές μυθολογίες, ο καταναλωτισμός, ο ευδαιμονισμός και ο μοντερνισμός μας αφαιρούν ολοένα και περισσότερο την δυνατότητα ακόμα και για πολιτισμικές ενστάσεις, παρεκβάσεις και πολύ περισσότερο για προσπάθειες οργάνωσης της ζωής και αναζήτησης μιας κοινωνικής επικοινωνίας που να στηρίζεται με στερεότητα σε κάποιες νέες πολιτικές επαγγελίες.

Ο Μάης του '68 ήταν το τέλος των οραμάτων, η αριστερά από καιρό είναι μια νεκρόφιλη που αγκιστρώνεται στο παρελθόν της, αντί να το αποκηρύξει ζητώντας μια νέα προοπτική. Άραγε είναι στ' αλήθεια, δυνατή, μια εναλλακτική λύση μέσα σε όλα αυτά. Είναι δυνατή η αναζήτηση μιας άλλης πολιτικής και κοινωνικής επικοινωνίας; Και εν προκειμένω είναι δυνατόν ένα άλλο μοντέλο ραδιοφωνικής επικοινωνίας, που να αμφισβητεί, να αντιστρέφει και να καταργεί τους ρόλους εκφωνητή-ακροατή;